N.F.S. Grundtvig “Pudsigheder i Folkebladet om Sogne-Baand og Samvittigheds-Frihed”

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.15, november 2019

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktkommentarer, indledning, tekstredegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

Tekstkilder

A *Førstetrykket,* 1838 (SJ: 607)

Teksten er etableret af Jon Tafdrup
Punktkommentarer, indledning og tekstredegørelse er skrevet af Jon Tafdrup, redigeret af Steen Tullberg og Kirsten Vad

Tilsyn ved punktkommentarer og indledning dr.phil. Jes Fabricius Møller

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2026

|[A:1391]

Pudsigheder i Folkebladet

om

Sogne-Baand og Samvittigheds-Frihed.

Enten Man ta'r det paa Langs eller Tvers,
Løierligt er det som Lüttichaus Vers.

P. A. Heiberg.

Efter *Danske* Lov skal man aldrig lægge paa Hjerte hvad der siges i *“Krohuse”,* og for Alvor kan jeg da endnu mindre befatte mig med hvad der kun efter Hr. Ingens Formodning, sex Aar efter Sogne-Baandets Løsning, vil siges i Odstrup Kro saavel om det som om Samvittigheds-Friheden; men baade er denne Hr. Ingen en pudsig Fyr, og det er saa overordenlig pudsigt at see hans saakaldte Dagbog

i *Folkebladet* (Nr. 45—48), at jeg ikke kan bare mig for at meddele Læseverdenen lidt af det Morskab, jeg har havt paa Begges Bekostning.

Hvad nu først *Fyrens Pudsighed* angaaer, da ligger den ikke i nogen comisk Aare, men blot deri, at han, intellectuel betragtet, er saadan et pur ungt Blod, at han hverken i Logiken eller Kirkehistorien veed Forskjel paa Høire og Venstre, men snakker i sin Uskyldighed om *udensogns Kirkegang* som en *Følge* af Sogne-Baandets Løsning, om *Sogne-Baandet* som en *Apostolisk* Indretning, om *Sogne-Præsten* hvert Sted, som om han *levede evindelig,* og endelig om *Samvittigheds-Frihed,* som Noget, der ikke har det mindste med den *virkelige* Verden at gjøre, men bestaaer blot i frit Forlov at *holde hos sig selv* hvad Man troer og tænker. Saa stor en Naivitet havde jeg endnu ikke fundet i *Danmark* og tænkte derfor, den var kun til i Indbildningen, men da jeg nu seer, den hørte ogsaa til vort Fædrenelands mange skjulte Herligheder, maa jeg nødvendig gjøre mine Landsmænd opmærksomme paa, hvor mageløs den er.

Den *udensogns Kirkegang* finder nemlig ikke blot Sted midt under den nærværende Tilbedelse af |[A:1391]*Skjel-Vætterne* (Dii termini), men fandt Sted længe før enten *Fenger i Bjergby* trak Folk fra Slagelse, eller *Fenger i Liunge* Folk fra *Sorø* til sig, og den lod sig i Grunden slet ikke forhindre uden ved at trække en Kordon rundt om hvert Sogn, der havde en *dygtig* Præst, hvorhos Man naturligviis maatte forbyde alle Folk at staae Fadder, gaae i Brude-Skare eller følge Lig udensogns.

Naivere endnu er dog Tanken om Sognebaandets *Apostoliske* Oprindelse, thi uden at tale om, at Man i Apostlernes Dage aldrig blev tvungen *til,* men kun *fra* Kirke, og at *Sognebaandet* i kirkelig Forstand først begyndte at knyttes efter Reformationen, saa er det kun lige *tretten* Aar siden det blev saa stramt, som det er nu, thi det var jo aabenbar 1825, da de *Uformuende i Kjøbenhavn* mistede den Frihed, de hidtil havde havt tilfælles med de *Rige,* at lade deres Børn confirmere hos hvilken Præst, de dertil kunde formaae. Paa Landet er vistnok Sognebaandet i dette Stykke lidt ældre, men dog saa langt fra at naae op til *Morten Luther,* at det knyttedes først 1814, ved den samme Forordning, som indførte de ulyksalige Skole-Mulkter, saa jeg kan godt huske den Dag, da Bønderne ei blot lod deres Børn gaae til Læsning, hvor de vilde, men sendte dem, naar de blev viist ned hos een Præst, til en Anden, som tog dem an. Indtil det blev saa strengt med *Skudsmaalene,* var det ogsaa sædvanligt, at de Unge, der tjente i fremmede Sogne, gik, naar de lystede, til Alters i deres Hjemstavn, og selv med de Gamle gjordes der ingen Vanskelighed, uden det var en brøsig *Herremand,* som da maatte *løse Bevilling,* ja, naar jeg betænker mig, da er der endnu Spor af den gamle Frihed i saadanne Ting; thi naar et Mandfolk faaer sig en Kjærest i et fremmed Sogn, gaaer han sædvanlig uden videre til *Alters* med hende i den *fremmede Kirke,* hvor han selv efter *Loven*

skal vies, saa for at holde Sogne-Skjellet ret i Hævd, maatte blandt Andet ogsaa slige *blandede Ægteskaber* aldeles forbydes.

|A:1392Alt dette vilde imidlertid dog ikke forslaae, med mindre Sogne-Præsterne levede evindelig og blev *aldrig forflyttede,* og den Naivitet, hvormed man maa forudsætte det, for at blive i den søde Drøm om det ømme, rørende Forhold, et vel vedligeholdt *Sogne-Skjel* kan skabe mellem Præst og Menighed, er ikke den mindste. At nemlig alle Sognepræster døe engang og er nuomstunder sædvanlig først adskillige Gange forflyttede, lærer daglig Erfaring, hvorved ikke blot de *fremmede Præster* under *Vacancen,* men de tit modsatte Naturer, som følge paa hinanden, nødvendig maa tilintetgjøre Trylleriet, med mindre der i Sogne-Skjellet skulde være en sær Trolddom, der bevarede Eenheden selv mellem ni forskjellige Sogne-Præster, som f. E. *Præstø* har havt i Mands Minde.

Dog en saa mageløs Naivitet, som den Lilles, kommer aldrig i Forlegenhed, thi hvor *modsatte* end de Sogne-Præster kan være, man skal opleve, kan Sogne-Baandet dog Ingen blive til egentligt Besvær, naar *Samvittigheds-Friheden* kun bliver ubeskaaret, og det bliver den jo aabenbar, siger Troskyldighedens Mesterstykke, naar Enhver har frit Forlov til at holde hos sig selv hvad han troer og tænker, saa Skam skulde de faae, alle de Urostiftere, der vil indbilde Folk, at Samvittigheds-Frihed har Noget at bestille med *Ord* og *Gjerninger* i den *udvortes* Verden!

Her seer man *Kronen* paa pudsig Naivitet, som kun har den ene Feil, at den ei kan bæres uden under en bestandig Strid paa Liv og Død med dem, der har saa vrangt et Begreb om Samvittigheds-Frihed, at de derved i det mindste forstaae frit Forlov til i Alt, hvad der kun angaaer deres egen og deres umyndige Børns Sjæl og Salighed, *virkelig* at følge deres *Samvittighed,* som de derfor staae til Regnskab. Det har ogsaa virkelig et Øieblik slaaet den Lille, at en saadan *Frihed,* hvad man end vilde kalde den, tilkom Enhver i *Borgersamfundet,* men han, som aldrig er raadvild, slaaer det paa Timen hen med den høist naive Bemærkning, at denne ***Frihed*** har man vistnok Ret til i *Borgersamfundet,* men maa, for en *Ordens* Skyld, nødvendig miste i *Kirken.*

Nu at drille den Lille med det fristende Spørgsmaal: hvad det er for en *Kirke,* der har Hals og Haand over *Borgersamfundet* og maa nødvendig for sin *egen Skyld* berøve Folk deres naturlige og borgerlige Frihed, det var jo synd, da han aabenbar aldrig har indladt sig i saadanne spidsfindige Undersøgelser, men siger kun i sit Hjertes pudsige Eenfoldighed Alt hvad han synes maa være sandt, naar *Sogne-Baandet* skal være det ægte christelige *"Fuldkommenheds-Baand"* og al Klage over Samvittigheds-Tvang, skjønt man skal skifte Tro med Præst, være |A:1392Snak hen i Veiret. En anden Sag er det aabenbar med *Folke-Bladets Skrift-Committee,* hvori der endog skal findes to *theologiske Professorer,*

og dem kan jeg ikke bare mig for at tilspørge lidt som den Lilles Hovmestere.

Det var nemlig den store Pudsighed, hvorpaa jeg forberedte Læseren, at den lille Pudsenmager netop var kommet til Orde i *Folkebladet,* og først maa jeg da spørge hans Hovmestere, om de ikke dog nok veed, at enhver *Kirke,* der vil have *Tvangsret* over *Borgerne* i Christenheden, er reen *papistisk,* og om de ikke har lagt Mærke til, at den Lilles Paastand er endnu mere papistisk end *Pavens i Rom?* Havde nemlig *Samvittigheds-Frihed,* som den Lille siger, slet Intet at gjøre med den *udvortes Kirke,* da fulgte deraf nødvendig, at baade *"Paven og Tyrken",* som man har skyldt for Samvittigheds-Tvang, ei blot var aldeles uskyldige deri, men havde tvertimod, for at læmpe sig efter overtroiske og ufornuftige Skraalere, udstrakt Samvittigheds-Friheden langt over sine rette Grændser.

Paven i Rom forlangte jo rigtignok, at alle Folk skulde i Kirken tie til og nøjes med hvad hans *Præster* sagde, men saa nødte han dog ogsaa sine *Præster* til Allesammen at sige Et og det Samme, og *Sogne-Baand,* tænk engang, er der hos ham neppe Spor til, saa man maa betjene sig af hvilken *Præst* eller viet *Munk* man vil i hele hans Christenhed; medens derimod den Lille regner *Sogne-Baandet* med til hans *Kirkes* ufravigelige Orden, og det uagtet *hans Præster* skal have Lov til at sige hinanden imod, saameget de vil.

Og nu *Tyrken,* han er jo, efter den Lilles Fatteevne, splittergal med sin *Samvittigheds-Frihed,* da han, under Paaskud af den, endog tillader dem, han selv kalder "Hunde", baade *Græker* og *Armenier,* at have *udvortes* Gudsdyrkelse efter deres eget Hoved, og det uagtet han godt veed, de bander baade ham og hans *Stats-Kirke* og hans Mufti ned i hede Helvede.

Men skjøndt det alt var pudsigt nok, om *vore* theologiske Professorer virkelig fandt *Paven* og *Tyrken* alt for *liberale* mod anderledes Tænkende, synes det mig dog endnu pudsigere, om *Folkebladets* Skrift-Committee istemmer det Ak og Vee, den Lille skriger over alle dem, der vil indbilde Folk, at *Samvittigheds-Frihed* har det mindste at gjøre med Ord og Gjerninger i den *udvortes* Verden, thi de veed jo dog nok, at Samvittigheds-Frihed er kun *Tænke-Frihed* om de vigtigste, helligste og Menneske-Hjertet dyrebareste Ting, og hører nu hertil ikke engang den smule *Kirke-Frihed,* Sogne-Baandets Løsning kan give, hvad i al Verden har da *Trykke-Frihed* med *Tænke-Frihed* at gjøre, og paastaaer ikke dog selskabet for |A:1393Trykkefrihedens rette Brug, at de er uadskillige, og er det ikke dog dette Selskab, der udgiver *Folkebladet?*

Dog, hvis Hr. Professor *Clausen,* som man siger, endnu er Medlem af Skrift-Committeen, da gaaer Pudsigheden over Skrævet, thi han seer jo dog strax, at den Lilles Ak og Vee ei blot rammer alle den gamle Kirkes *Martyrer* og alle den nye Tids *Reformatorer,* tilligemed mig og mine Venner, men at det ligesaa fuldt rammer *ham selv,* der saa djærvelig har paastaaet sin Ret til ikke at holde

hos sig selv, men med Flid indskærpe de tilkommende Præster sine Anskuelser af *Ritualet* og den *Augsburgske* Confession, hvor afvigende de end var fra vor saakaldte "herskende Kirke."

Og nu vil jeg endelig spørge hele den Danske Læseverden, om det ikke paa een Gang er uhyre pudsigt og uhyre sørgeligt, at vi saakaldte Zeloter, som har den Augsburgske Confession, Kongeloven og Ritualet for os, skal faae et saadant Svar af Neologerne og det i *Folkebladet,* paa følgende Tiltale: Landsmænd! kun alt for længe har vi kivedes om hvad der, baade efter sund Fornuft og Christendommens Forskrifter, maa overlades til hvert Menneskes egen Samvittighed; lad os derfor slutte Fred, paa det Vilkaar, at *Ingen* af os bliver *Træl,* men Alle lige fri i kirkelig Henseende! Lad os bede *Majestæten* om en *Friheds-Lov* for Kirken, hvorved det tillades hver Præst at forklare Skriften, lære og opbygge Folket efter sin bedste Overbeviisning, og naturligviis igjen tillades *Folket* at vælge sin Sjælesørger mellem Kirkens Præster, hvor de finde ham efter deres Hjerte! Er det i det fredelige *Danmark,* et saadant Forslag fra dem, der aabenbar har de gamle Love og den gamle Praxis for sig, modtages med Foragt eller besvares med Bitterhed, eller er det liberalt i dansk Forstand, at Bisper, Professorer og Præster svare: nei, det gaae med vor Frihed, som det vil, men *Folket* skal være *trælbundet,* hver til sin *Sognepræst!* Og hvis man nu, ved at lukke Øret for dette i hele Kirkehistorien *mageløse* Fredsforslag fra den strengt orthodoxe Side, nøder os (som umulig kan lade vore læge Troes-Forvandte aandelig sønderknuses og døe under Sogne-Præsternes Pave-Aag,) til at træde ud af Stats-Kirken, hvad saa? Vil man da raade Regjeringen at sætte os i Slaveriet eller jage os til *Ny Syd-Wales,* eller vil man heller have en gammeldags luthersk Kirke i Landet, som *Stats-Kirken* maa kalde en Sect, og kan dog ikke negte, er den *Selvsamme,* som Lands-Loven gjennem Aarhundreder kaldte den herskende og ene rette! Seer man dog ikke, at al den borgerlige Tvist og Splid, som man, mod al Fornuft og Erfaring, drømmer sig efter *Sognebaandets Løsning,* den *fremtvinger* man ved at sætte sig imod det *Eneste,* som kan |A:1393gjøre Uenigheden om Troen, der ei kan blive større end den er, ikke blot uskadelig, men, som en Spore til aandelig Anstrængelse, *borgerlig* god og ønskelig! Er virkelig Neologerne saa visse paa en afgjørende Seier, at *Fred* og *Frihed* er dem for lidt, og selv da, er da det tommeste og dog umenneskeligste Tyranni, *Samvittigheds-Tyranniet,* dem saa dyrebart, at de for Haab derom vil opoffre Fædrelandets Fred og tage vort Blod paa deres Hoved?

N. F. S. Grundtvig.